

การสร้างผลลัพธ์ทางสุขภาพอย่างก้าวกระโดด

ความคุ้นชินของนักวิชาการในการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมต่างๆ คือ การใช้เวลาพัฒนานวัตกรรม ซึ่งรวมถึงการใช้เวลาพัฒนากรอบแนวคิด การนำเอาแนวคิดไปทดลองนำร่องในบางพื้นที่ และทำการปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมเพื่อให้สามารถดำเนินการได้ในพื้นที่ต่างๆ และให้ได้ทั้งประสิทธิผล ประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า รวมถึงความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน ต่อจากนั้น ก็นำไปขยายผลในพื้นที่ต่างๆ ที่ยินยอมให้ความร่วมมือ ขยายจาก 1 เป็น 2 เป็น 4 เป็น 6 ต่อเนื่องไปเรื่อยๆ เรียกได้ว่าเป็นการขยายผลแบบคืบคลาน ซึ่งกว่าจะครอบคลุมไปทั่วประเทศก็ต้องใช้เวลานานมากๆ จนแทบจะต้องใช้เวลาชั่วชีวิตของเจ้าของนวัตกรรม และในหลายกรณี ผู้คิดค้นนวัตกรรมเกษียณอายุไป หรือเปลี่ยนหน้าที่รับผิดชอบ งานที่คิดค้นมานั้น ก็ถูกเข้าเล่มเก็บไว้บนชั้นหรือบนหิ้ง รอเวลาถูกเก็บทำลายไป

มีอาจารย์พยาบาลท่านหนึ่ง คิดค้นรูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาในประเด็นต่างๆ 10 กว่าประเด็น (เหล้า บุหรี่ การพนัน ยาเสพติด เป็นต้น) ทำเป็นลักษณะของหนังสือภาพ ลองนำไปนำร่องในโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่งในกรุงเทพมหานคร พบว่า ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เด็กนักเรียนในกลุ่มทดลองมีเจตคติและทักษะดีขึ้น ก็เลยของบประมาณจากทางคณะแพทยศาสตร์ต้นสังกัดเพื่อขยายผลในโรงเรียนต่างจังหวัดอีก 2 แห่ง ผู้บริหารที่คุมงบประมาณเชิญอาจารย์ผู้ชำนาญมาคุย ถาม 2 คำถาม คือ คำถามที่ 1 นวัตกรรมนี้ ดีจริงหรือไม่ ก็ได้รับคำตอบว่า ดีจริงพร้อมแสดงบทความทางวิชาการที่เตรียมพิมพ์เผยแพร่เป็นบทพิสูจน์ คำถามที่ 2 คือ ถ้าดีจริง และต้องการขยายผลไปอีก 2 โรงเรียนในปีต่อไป แล้วอาจารย์จะอย่างไรกับโรงเรียนอีก 3 หมื่นโรง การขยายไปปีละ 2 โรง มีต้องใช้เงิน 15,000 ปี เพื่อให้ครอบคลุมทั่วประเทศหรือไม่? ก็ได้รับคำตอบว่า มีกำลังที่จะทำได้แค่นี้ ก็ต้องค่อยๆ ทำค่อยๆ ไป ผู้คุมงบประมาณก็เลยชวนอาจารย์พยาบาลท่านนั้นไปทำสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ พบกับผู้เชี่ยวชาญของ สพฐ. ปรึกษาหารือกัน ก็ได้รับความเห็นชอบนำเอาหนังสือภาพไปทำเป็นโปรแกรมแอนิเมชัน ลงในแท็บเล็ตที่ส่งไปโรงเรียนต่างๆ กระจายไปทั่วประเทศ ผลงานดังกล่าวทำให้อาจารย์พยาบาลท่านนั้นได้รับรางวัลจากสภาวิจัยแห่งชาติ ในฐานะที่สร้างผลงานวิจัยที่มีการขยายผลไปทั่วประเทศ

ตัวอย่างที่เล่านี้ ต้องการจะสื่อว่า นักวิชาการควรพิจารณาก้าวข้ามข้อจำกัดที่ทำให้ผลงานรูปแบบนวัตกรรมถูกทอดทิ้ง หรือมีการขยายผลอย่างคืบคลาน กลายเป็นการขยายผลแบบ “ก้าวกระโดด” ซึ่งความจริงคำนี้ไม่ค่อยมีการให้ความสำคัญมากนักในระดับนานาชาติ มีแต่การใช้คำว่า “ขยายผล” หรือ scaling-up หรือ expansion และที่ขบขุดกันที่สุด คือ การขยายไประดับชาติ หรือ “nation-wide scaling up” ทำให้แนวคิดแบบก้าวกระโดดจึงไม่ค่อยมีการขบขุดกัน อาจเป็นเพราะถูกมองว่า เป็นบทบาทหน้าที่ของแต่ละประเทศจะไปดำเนินการ

เท่าที่ผ่านมา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ดำเนินงานจนก่อให้เกิดนวัตกรรม ความรู้ และต้นแบบการสร้างเสริมสุขภาพด้านต่างๆ จำนวนมาก แต่ข้อท้าทายที่สำคัญคือ การยกระดับและขยายผลงานให้ครอบคลุมถึงระดับที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงสุขภาพกับทุกกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น ในกรอบนโยบายในการจัดทำแผนหลักของ สสส. ปี พ.ศ. 2566-2570 จึงมีการระบุนโยบาย “สร้างผลลัพธ์ทางสุขภาพอย่างก้าวกระโดดด้วยการขยายผลต้นแบบงานสร้างเสริมสุขภาพ เร่งความสำเร็จของแผนเชิงพื้นที่องค์กร และกลุ่มประชากร สามารถนำต้นแบบงานสร้างเสริมสุขภาพมาขยายผลการดำเนินงาน ผ่านการผลักดันนโยบาย กระบวนการเรียนรู้และการสื่อสารที่มีประสิทธิผล และยั่งยืน โดยให้คำนึงถึงพลวัตเชิงพื้นที่และกลุ่มประชากร”

กรอบนโยบายนี้ แสดงถึงความจำเป็นที่ทุกแผนงานจะต้องศึกษาหาวิธีที่จะทำให้มีการขยายผลงานแบบก้าวกระโดดอย่างแท้จริง โดยใช้กลไกต่างๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของเจ้าภาพหลักหรือภาคียุทธศาสตร์ การผลักดันเข้าสู่นโยบาย การสั่งการตามนโยบายสู่การปฏิบัติที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ และการพัฒนาศักยภาพและสร้างความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงาน

รวมทั้งการสื่อสารเพื่อกระตุ้นและชี้แนะสังคมให้เกิดความสนใจ ความรอบรู้และนำไปปฏิบัติในวงกว้าง ในขณะเดียวกัน นักวิชาการหรือภาคีต่างๆ ก็ต้องปรับการทำงานที่ไม่ต้องทำหน้าที่แบกรับการขยายผล โดยมุ่งที่จะพัฒนานวัตกรรมให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้ในทุกบริบทของพื้นที่ และอาจจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือกับองค์กรที่เป็นเจ้าภาพหลักของงานด้านนั้นๆ ในระยะต้นของกระบวนการพัฒนานวัตกรรม จนเมื่อผลงานกลายเป็นนโยบายของเจ้าภาพหลักแล้ว ก็ผันตัวเองเป็นผู้เชี่ยวชาญให้การสร้างสมรรถนะขององค์กรปฏิบัติงานระดับพื้นที่ หรือทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินผลงาน เพื่อสร้างความมั่นใจว่า นวัตกรรมที่ผลิตขึ้นสามารถใช้เป็นมาตรการหลักของงานสร้างเสริมสุขภาพของประเทศ

พอเสียก็กับการสืบคลานขยายผลงาน และปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาที่มุ่งสู่การก้าวกระโดดเพื่อครอบคลุมประชากรทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ส่งผลต่อการสร้างเสริมสุขภาพสุขภาพของประชาชน ได้ทั่วถึงและยั่งยืน

นพ.วิวัฒน์ โรจนพิทยากร
บรรณาธิการ